

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК [341.3:623.454.8](477)

Ю. С. БІЛЕНКОВА,

здобувач кафедри теорії та історії держави і права

Львівського державного університету внутрішніх справ

ВНЕСОК ДИПЛОМАТИЧНОГО ВІДОМСТВА УРСР У ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯДЕРНИХ ОЗБРОЄНЬ (1945–1991 РР.)

Розглянуто кроки, здійснені дипломатичним представництвом Української РСР в Організації Об'єднаних Націй щодо створення правових механізмів обмеження і подальшої заборони застосування ядерної зброї. Визначено наслідки дипломатичної активності УРСР у справі міжнародно-правової регламентації питання.

Ключові слова: УРСР, ООН, ядерна зброя, міжнародне право, скорочення озброєнь, мирна ініціатива.

Проблема контролю та обмеження обігу ядерної зброї, не втрачаючи актуальності останні 70 років, залишається однією з найгостріших і в сучасній практиці міжнародного спілкування. Додає їй актуальності і криза нового міжнародного права та її значення для України, особливо в контексті відмови нашої держави у 1990-х рр. від підконтрольного їй ядерного потенціалу в обмін на отримання гарантій безпеки за Будапештським меморандумом (1994 р.). Протягом усієї історії участі в роботі Організації Об'єднаних Націй Україна відіграла помітну роль у справі врегулювання обігу ядерної зброї. Актуалізує наукову розвідку дискусійність питання відновлення ядерного статусу України, що порушується певними політичними колами нашої держави.

Розробці вказаної проблематики присвятили свої праці В. В. Хімей [1] та О. В. Кульчицька [2], тією чи іншою мірою торкнулися цього питання О. Г. Івченко [3], Л. Д. Чекаленко [4]. На нашу думку, названими працями тема не вичерпана.

Статут ООН є найширшим за кількістю учасників та найбільш вагомим юридичним актом, що закріплює, щоправда, лише в загальних рисах, принцип роззброєння як один із основоположних принципів співіснування держав. Теза про те, що Статут ООН є основним всезагальним зобов'язанням із роззброєння та контролю за озброєнням, зафіксована у всіх укладених після створення ООН діючих міжнародних договорах щодо обмеження озброєння та роззброєння. Так, у п. 13 преам-

були Договору про нерозповсюдження ядерного озброєння дослівно наведено положення Статуту ООН щодо необхідності встановлення і підтримки міжнародного миру та безпеки «з найменшим залученням світових людських сил та економічних ресурсів для справи озброєння». Саме стаття XXVI Статуту виступає правовою основою укладення Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності [5, с. 123–124].

Відзначимо, що Статут ООН не виробив єдиного підходу щодо питань виробництва та обороту засобів озброєння. У процесі обговорення основних положень майбутнього Статуту на Московській конференції міністрів закордонних справ СРСР, США та Великобританії 1943 р. та особливо на Конференції у Думбартон-Оксі виявились розбіжності у підходах союзників до розуміння цієї проблеми. Якщо радянськими представниками була декларована позиція щодо «скорочення озброєнь аж до повного роззброєння», то американські дипломати висловлювалися за впровадження ефективної системи регулювання озброєнь та військових сил, поєднаної з регулюванням виробництва озброєння та міжнародної торгівлі ним. У підсумку Статут ООН відобразив, за висловом М. В. Буроменського, «чітко вивірене узгодження воль його авторів», тобто одночасну рефлексію радянської концепції роззброєння з (західними. – Ю. Б.) ідеями контролю над озброєнням та регулювання озброєнь» [5, с. 127].

Отже визначилась різниця підходів Великих держав до проблеми міжнародного контролю

озброєнь, що мала стати однією із провідних у практиці Об'єднаних Націй.

У завершальні тижні Другої світової війни американські військові провели бойове випробування зброї нового типу – атомних бомб «Малюк» і «Товстун», що були скинуті на японські міста Хіросіму (6 серпня 1945 р.) та Нагасакі (9 серпня 1945 р.). Вибухи всього двох снарядів миттєво забрали життя понад 100 тисяч мешканців, ще майже півмільйона загинули від поранень та ускладнень, пов'язаних із вибухами у наступні роки [6, р. 16]. Застосування цієї зброї ознаменувало відкриття нової сторінки у геополітичних відносинах – ядерної ери.

Факт існування настільки потужного озброєння, помножений на наявність ядерних боєприпасів лише в одній з держав світу, вимагав появи адекватної системи міжнародного контролю, покликаною забезпечити недопущення необґрунтованого його застосування. Це стало серйозним викликом для щойно створеного нового міжнародного порядку.

24 січня 1946 р. Генеральна Асамблея одночасно схвалила ідею створення Комісії з ядерної енергетики як органу, що б здійснював контроль за діяльністю членів міжнародного співтовариства у галузі обробки та використання ядерної сировини та відповідного обладнання. Втім, з огляду на цілу низку причин, питання юридичних підстав, форми та методів діяльності цієї організації залишились не розв'язаними.

У червні 1946 р. американський дипломат, фінансист, радник президента Ф. Д. Рузвельта Б. Барух висунув пропозицію, відому в подальшій традиції як *план Баруха*, щодо заснування Управління з питань розвитку атомної енергетики. Оприлюднений документ містив чотири ключові пункти:

1. Розвиток міжнародного обміну в галузі наукової інформації.
2. Застосування контролю за ядерною енергетикою, необхідного для забезпечення виключно мирного її використання.
3. Ліквідація в арсеналах світових держав атомного озброєння, а також будь-якого іншого озброєння, що могло б бути застосоване як зброя масового ураження.
4. Забезпечення необхідного нагляду, шляхом здійснення інспекцій, а також іншими засобами, з метою убезпечення країн-учасників від ризиків зловживання та ухилення.

Згідно із пропозицією посадовця, з організаційного боку, майбутня організація мала

отримати абсолютний контроль за видобутком та переробкою ядерних речовин та розробкою відповідних технологій, а також, існуючи поза системою органів ООН, не підлягати праву вето Великих держав [7, р. 8–9, 219], тобто постійних членів Ради Безпеки ООН. Зрозуміло, що пропонується модель ґрунтувалась на американській парадигмі монопольного володіння знаннями і технологіями для створення ядерної зброї.

Оприлюднені пропозиції йшли врозрід із радянським поглядом на проблему. Не бажаючи втрачати контроль за діяльністю Управління, міністр закордонних справ СРСР В. М. Молотов 4 липня 1946 р. висунув контрпропозицію: покласти контроль за обігом атомних матеріалів та відповідних технологій на Раду Безпеки, а також укласти спеціальну міжнародну конвенцію, згідно з положеннями якої атомне озброєння оголошувалося б поза законом, а держави, що володіли такими боєприпасами, мали б знищити їх протягом 90 днів. Зрозуміло, що запропоноване рішення було завідомо неприйнятним для США.

Отже, на той час питання не вдалося урегулювати. Ситуація грала на руку «ядерному монополісту» – Сполученим Штатам. Потужний фактор наявності унікального озброєння гарантував Сполученим Штатам Америки перемогу в майбутньому потенційному воєнному конфлікті, а отже, породжував спокусу розв'язання агресивної війни (припустимість такого розвитку ситуації була передбачена офіційною воєнною доктриною США). З цієї причини період між бомбардуваннями Хіросіми і Нагасакі у серпні 1945 р. та першим радянським випробуванням ядерної зброї 29 серпня 1949 р. був надзвичайно гострим у політичному та військовому планах. За влучним висловлюванням Маргарет Тетчер, «найкращий фактор стримування – ядерне озброєння». Можна лише здогадуватися, наскільки цей «фактор» у 1945–1949 рр. зв'язував руки тоталітарному (сталінському) Союзу РСР у наданні «інтернаціональної допомоги» прокомуністичним силам у Греції, Франції та інших куточках світу.

Тим часом конфлікт між США та СРСР продовжував розгортатися у дипломатичному полі. Активну участь в ідеологічному протистоянні взяли й представники Української РСР в ООН. Так, на пленарному засіданні I-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 31 жовтня 1946 р. голова української делегації Д. З. Мануїльський у своєму виступі вдався до різко антивоєнної риторики, стверджуючи, зокрема, що «прості

люди в усіх кінцях світу ставлять собі запитання, навіщо після закінчення війни потрібне нове озброєння і нові асигнування на них? (...) Тепер, коли війна закінчилася, вони (люди. – Ю. Б.) хочуть поліпшення свого матеріального і культурного становища» [8, с. 145].

На тій же сесії, у виступі в Першому комітеті ГА ООН, голова республіканського МЗС УРСР вказав, що, «будучи одноосібним власником атомної зброї, США не в змозі відмовитися від цього надзвичайного стану, і уряд США кожне зусилля спрямовує на підтримку провідної позиції Сполучених Штатів у знанні ядерної енергії та її військового застосування» [8, с. 130]. До того ж Д. З. Мануїльський гостро розкритикував відверто мілітаристичну позицію міністра закордонних справ Великобританії Е. Бевіна, який відкрито говорив про «допущення можливості атомної війни і визнання факту збільшення озброєнь Великобританії, а це прямий виклик світовій громадській думці та сигнал для ООН, основною задачею якої є зміцнення миру і безпеки» [8, с. 143].

Активність радянської дипломатії була спрямована на вироблення найбільш оптимальної для СРСР системи регулювання міжнародних відносин у ядерній сфері. Пропонована Москвою (та Києвом) модель докорінно відрізнялась від пропозицій, що їх лобювали представники США. До дипломатичної боротьби активно залучалось і зовнішньополітичне відомство Української РСР. Представник України в ООН В. Тарасенко на засіданні комітету Комісії ООН з атомної енергетики 5 квітня 1948 р. вказав: «В основі американської пропозиції покладено намагання певних кіл США закріпити монопольне становище США у виробництві та використанні атомної енергії» [9, с. 19].

Після успішного випробування Радянським Союзом власного атомного озброєння у 1949 р. ядерну проблему не було знято. Навпаки, володіння США стратегічною перевагою у кількості боезарядів спонукало СРСР до залучення усіх наявних ресурсів з метою якнайскорішого досягнення так званого ядерного паритету – при якому потужність ядерного потенціалу держав була б співрозмірною. Зазначимо, що паритету було досягнуто приблизно в середині 70-х років, утім, ще раніше кількість атомних зарядів на бойовій варті двох антагоністів стала настільки високою, що у разі розв'язання воєнного конфлікту із застосуванням атомної зброї однією з держав відповідь іншої призвела б до гарантованого знищення усього живого на планеті.

Однак наприкінці сорокових років XX ст., допоки радянська ядерна програма залишалась позаду американської, дипломатія Союзу РСР, і як наслідок Української РСР, пропонувала різноманітні заходи на стримування нарощення США існуючої військово-політичної переваги.

Делегація УРСР разом із представниками соціалістичних країн в ООН – СРСР, Білоруської РСР, Польщі (ПНР) та Чехословаччини (ЧССР) продовжувала відстоювати необхідність всеосяжного впровадження принципу роззброєння в інститути міжнародного права. Зокрема, 30 жовтня 1950 р. вказаними делегаціями було внесено ряд поправок до проекту резолюції щодо Декларації про усунення загрози нової війни і зміцнення миру та безпеки народів, що перебувала на розгляді V-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. З метою досягнення ефективної заборони атомної зброї, згідно із внесеними п'ятьма делегаціями поправками, пропонувалося встановити жорсткий міжнародний контроль під егідою ООН за точним та безумовним дотриманням цієї заборони. Ставилися вимоги засудити пропаганду у будь-якій формі нової війни, а також оголосити, що уряд, який першим застосує проти іншої країни атомну зброю або будь-який інший засіб масового знищення, буде безумовно розглядатися як військовий злочинець [10, с. 268].

Питання набуло продовження в листопаді наступного (1951) року, коли представники Радянського Союзу виступили з новою мирною ініціативою, запропонувавши VI-й сесії Генеральної Асамблеї ООН резолюцію «Про заходи проти загрози нової світової війни і про зміцнення миру і дружби між народами». У поданому СРСР проекті пропонувалось впровадити повну заборону атомної зброї, а також протягом 1 року скоротити на третину збройні сили держав – членів Ради Безпеки. Радянські делегати пропонували також скликати всесвітню конференцію з розгляду питань про заборону атомної зброї і значного скорочення збройних сил. Окрім того, проект СРСР містив положення щодо заборони створення військових баз на території інших держав, негайного припинення війни в Кореї і виведення всіх іноземних військ із Корейського півострова. Делегація Української РСР активно підтримала ці пропозиції і наполегливо боролась за їх втілення у життя. Наголошуючи на важливості радянських пропозицій для всього людства, голова делегації УРСР закликав «усі здорові елементи Організації Об'єднаних Націй згуртуватись у боротьбі миролюбних країн проти

загрози нової війни й підтримати пропозиції Радянського Союзу, спрямовані на захист миру, проти перетворення ООН в інструмент війни» [11, с. 155].

Побіжно згадаємо, що до процесів ядерного і неядерного роззброєння було залучено й популярну на той час т.зв. «народну дипломатію». Так, протягом 1950–1951 рр. понад 20 млн «трудящих України» підписали Стокгольмську відозву до народів світу про заборону атомної зброї [3, с. 100].

Делегація УРСР неодноразово поверталась до питань необхідності ліквідації атомного озброєння. На XII сесії ГА ООН у жовтні 1957 р. голова української делегації Л. Х. Паламарчук виступив із промовою, в якій, зокрема, відзначив, що «з метою послаблення міжнародної напруженості необхідно радикально розв'язати проблеми роззброєння, заборонити атомну і водневу зброю, припинити її виробництво, істотно скоротити збройні сили та військові бюджети» [3, с. 100].

Вкажемо також, що Українська РСР стояла біля витоків універсальної організації, створеної для розвитку міжнародного співробітництва у сфері мирного використання атомної енергетики, – Міжнародної агенції з атомної енергії – МАГАТЕ. Створена в 1957 р. у системі ООН організація своєю першочерговою метою мала сприяти розвитку атомної енергетики в мирних цілях. Після укладення Договору про нерозповсюдження ядерної зброї на МАГАТЕ було покладено завдання контролю та аудиту ядерних програм держав-учасниць з метою підтвердження використання атомної енергетики виключно у мирних цілях та незалучення ядерних технологій для використання з воєнною метою. В рамках цієї організації УРСР задіявала наявні ресурси на успішну реалізацію завдань, що стояли перед МАГАТЕ.

Примітною вважаємо й позицію УРСР, сформульовану в ноті, надісланій на ім'я Генерального секретаря ООН від імені постійного представництва УРСР при ООН 3 серпня 1960 р. Цим документом українські дипломати висловили пропозицію про особисту участь глав урядів держав-членів ООН у розгляді питання роззброєння на сесії Генеральної Асамблеї [1]. Високе представництво, беззаперечно, мало надати ваги проблемі та сприяти ефективному її вирішенню.

Після критичного загострення міжблокового протистояння країн НАТО і Варшавського Договору, піком якого стала Карибська криза

(жовтень 1962 р.), відносини між провідними наддержавами СРСР та США повільно узяли курс на так званому *розрядку*.

Першим вагомим здобутком міжнародної спільноти у питанні ядерного роззброєння став укладений у Москві 5 серпня 1963 р. Договір про заборону випробування ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі та під водою. Московський договір підписали при укладенні представники трьох із чотирьох членів ядерного клубу – СРСР, США та Великобританії (договір не підписала лише Франція, що провела випробування атомної бомби у 1960 р.). Договір не підписав також Китай, який на той момент не мав власного ядерного озброєння, але активно розвивав власну атомну програму. За деякий час і Франція, і Китай, провівши випробування з метою пересвідчитися в ефективності власних ядерних боєприпасів, де-факто стали дотримуватися положень Московського договору. Крім того, Московський договір, відкритий для приєднання усім країнам світу, протягом двох найближчих місяців підписали 104 країни.

Делегація Української РСР в ООН усіяло пропагувала Московський договір у рамках цієї організації. У виступі в Першому політичному комітеті ООН 23 жовтня 1963 р. міністр закордонних справ УРСР Л. Х. Паламарчук указав на необхідність поширення дії заборони також і на випробування ядерної зброї під землею. Міністр запевнив, що уряд УРСР сприятиме розв'язанню проблеми роззброєння та справи зміцнення миру і міжнародної безпеки¹. Делегація УРСР висловила власне критичне ставлення до «мілітаризації», якій нібито сприяли «воєнно-промислові комплекси у західних країнах», проте висловила впевненість у тому, що людство зрозуміє нагальність проблеми роззброєння і необхідності виключення війни з переліку способів вирішення суперечок між державами².

Деяко раніше, а саме 8 жовтня 1963 р., до Московського договору приєднався й уряд УРСР. Із цього приводу була оприлюднена публічна заява заступника міністра закордонних справ Української РСР С. О. Сліпченка, де вказувалося: «Уряд Української РСР розглядає укладення цього договору як успіх ленінської миролюбної зовнішньої політики радянської держави». Тут вкажемо на суворий контроль у

¹ Радянська Україна. – 1982. – 24 черв.

² Радянська Україна. – 1963. – 13 листоп.

цьому питанні з боку ЦК КПРС та МЗС СРСР. Зокрема, проект заяви уряду УРСР від 8 жовтня 1963 р. узгоджувався безпосередньо з міністром закордонних справ СРСР А. А. Громиком, який «погодився» і «вніс ясну вказівку, що заява УРСР робиться державою–членом ООН» [12, с. 575].

На початку 1970-х років політика розрядки набирала розмаху, отже США (в особі президента Р. Ніксона) та СРСР (представлений Л. Брежнєвим) приступили до підписання кількох договорів із питань скорочення наступальних та оборонних озброєнь.

У виступі на XXVII-й сесії Генеральної Асамблеї ООН представник УРСР Ю. М. Мацейко вказав, що ядерне роззброєння стало нагальною потребою сучасності. Доповідач привітав підписання 26 травня 1972 р. СРСР та США Договору про обмеження систем протиракетної оборони і Тимчасової угоди про певні заходи щодо обмеження стратегічних наступальних озброєнь. Зокрема, Ю. М. Мацейко наголосив, що істотним кроком у напрямку припинення гонки озброєнь стала б повна відмова ядерних держав від випробувань атомної зброї, включаючи підземні. На думку делегата УРСР, припиненню гонки озброєнь і скороченню небезпеки розгортання ядерного конфлікту сприяли б створення в різних регіонах світу без'ядерних зон, а також повна ліквідація іноземних військових баз [2].

29 листопада 1972 р. на XXVII-й сесії Генеральна Асамблея ООН схвалила Резолюцію про незастосування сили у міжнародних відносинах і навічну заборону застосування ядерної зброї, проект якої було внесено серед 24 країн – членів ООН також і делегацією Української РСР [13, с. 31–40].

До питання повної заборони випробувань ядерної зброї делегати Української РСР повернулись у 1975 р. За ініціативи представників України спільно із дипломатами СРСР, Білоруської РСР та дев'яти інших країн світу внесено проект резолюції щодо укладення договору про повну і загальну заборону випробувань ядерної зброї, схваленої на XXX-й сесії Генеральної Асамблеї 11 грудня 1975 р. Резолюція XXX-й сесії ГА ООН закликала усі держави – члени ядерного клубу не пізніше 31 березня 1976 р. приступити до переговорів з метою вирішення питання про припинення будь-яких випробувань ядерної зброї. До участі в переговорах пропонувалось залучити також 25–30 без'ядерних держав, призначених

головою ГА після консультацій з регіональними лідерами.

Наступним періодом активного обговорення міжнародним співтовариством питань, пов'язаних із необхідністю роззброєння та запобігання збройним конфліктам, стали 80-ті рр. XX ст. Делегація Української РСР у рамках «миролюбної міжнародної політики соціалістичного блоку» послідовно відстоювала курс мирного співіснування держав світу.

У виступі в загальній дискусії другої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН по роззброєнню 23 червня 1982 р. голова делегації Української РСР міністр закордонних справ республіки В. Н. Мартиненко порушив ряд питань, що стосувались подальшого зняття міжнародного напруження. Зокрема, міністр звернув увагу присутніх на необхідність припинення дальшого нарощення ядерних потенціалів та заморожування їх в існуючих обсягах, що мало стати першим кроком на шляху до скорочення арсеналів ядерної зброї, який, за задумом української сторони, мав би увінчатись їх повною ліквідацією. Крім того, у промові наголошувалось на необхідності початку переговорів про заборону виробництва та припинення розгортання нейтронної зброї; вказувалось на необхідність виключення застосування хімічної зброї шляхом заборони її виробництва і знищення нагромаджених запасів. Ще однією нагальною проблемою оголошувалося не вирішене досі питання заборони розробки і виробництва нових видів і систем зброї масового знищення³.

УРСР, безумовно, підтримала прийняту XXXIX-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН Декларацію про проголошення 80-х років другим Десятиріччям роззброєння. В ноті українського МЗС від 3 червня 1985 р. стверджувалося, що конфронтація між воєнно-політичними блоками вела до посилення міжнародної напруженості, підривала довіру між державами і призводила до їх балансування на грані війни. Єдиний вихід зі становища, що склалося, представники Української РСР вбачали в «негайному припиненні гонки озброєнь та прийнятті конкретних заходів для усунення загрози ядерної війни, розширенні взаємовигідної співпраці між державами у відповідності із Статутом ООН» [14, с. 78].

Однозначною була позиція Української РСР щодо підходів у справі зняття міжнародного напруження. Озвучена постійним представником

³ Радянська Україна. – 1963. – 27 жовт.

УРСР при ООН В. А. Кравцем у виступі на XXXV-й сесії Генеральної Асамблеї, вона констатувала, що «... єдиним і реальним шляхом пошуків згоди в питаннях зміцнення миру є шлях перемовин, оснований на суворому дотриманні принципів рівності та однакової безпеки» [15, с. 49]. Українська РСР закликала членів міжнародного товариства відновити усі, раніше припинені або відкладені з будь-яких причин, переговори щодо роззброєння, стримування і скорочення ядерних і термоядерних арсеналів, а також із тем, що сприяли б міжнародній розрядці.

Протягом усієї історії своєї діяльності у рамках міжнародних організацій (ООН, МАГАТЕ й ін.) Українська РСР послідовно відстоювала курс на загальне скорочення звичайних і стратегічних озброєнь, включаючи,

крім ядерної, також й інші види зброї масового ураження (хімічну, бактеріологічну тощо) та якнайширше впровадження принципу мирного співіснування. У підсумку вкажемо, що вклад Української РСР до проблеми врегулювання обігу ядерної зброї та подальшого роззброєння членів ядерного клубу хоч і був відносно скромним та (не плекатимемо ілюзій) не мав суттєвого впливу на політику світових наддержав у питанні, все ж носив, безумовно, позитивний характер. Завдяки зусиллям дипломатії УРСР вдалось конкретизувати позицію міжнародного співтовариства щодо питання. Заходи представників вітчизняного МЗС сприяли формулюванню принципів роззброєння, заборони погрози війною як інструменту політики та їх утвердженню в інститутах міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Хімей В. В. УРСР у міжнародних відносинах періоду блокового протистояння / Володимир Васильович Хімей // Сіверянський літопис. – 2012. – № 5/6. – С. 184–190.
2. Кульчицька О. В. Проблема роззброєння та безпеки в роки «холодної війни»: внесок УРСР / О. В. Кульчицька // Альманах «Ялта-45». – 2014. – Вып. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://krim-konference.at.ua/publ/2014_vypusk_2/kulchicka_o_v_mikolajiv_problema_rozzbroennja_ta_bezpeki_v_rocki_kholodnoji_vijni_vnesok_ursr/2-1-0-8.
3. Івченко О. Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан / О. Г. Івченко. – Київ : РІЦ УАННП, 1997. – 688 с.
4. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України / Л. Д. Чекаленко. – Київ : Либідь, 2006. – 355 с.
5. Буроменский М. В. Борьба СССР за закрепление в Уставе ООН принципа разоружения (1944–1945 гг.) / М. В. Буроменский // Проблемы социалистической законности. – Вып. 25. – 1991. – С. 123–128.
6. U. S. Strategic Bombing Survey: The Effects of the Atomic Bombings of Hiroshima and Nagasaki, June 19, 1946 : President's Secretary's File, Truman Papers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/bomb/large/documents/pdfs/65.pdf#zoom=100.
7. Rumble G. The Politics of Nuclear Defence: a Comprehensive Introduction / Greville Rumble. – 1st ed. – Cambridge : Polity Press, 1985. – 285 p.
8. Українська РСР у міжнародних відносинах : Міжнародні договори, конвенції, угоди та інші документи, які складені за участю Української РСР або до яких вона приєдналася (1945–1957) / упор. К. С. Забігайло. – Київ : Держполітвидав УРСР, 1959. – 750 с.
9. Васильєва-Чекаленко Л. Д. Україна в міжнародних відносинах (1944–1996 рр.) : навч. посіб. / Л. Д. Васильєва-Чекаленко. – Київ : Освіта, 1998. – 176 с.
10. Українська РСР на міжнародній арені : Збірник документів і матеріалів, 1944 – 1961 рр. – Київ : Політвидав УРСР, 1963. – 576 с.
11. Історія Української РСР : у 8 т., 10 кн. – Т. 8 : Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945–70-ті роки). – Кн. 1 : Українська РСР в період зміцнення соціалізму (1945–50-ті роки) / АН УРСР, Ін-т історії ; голов. редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (голов. ред.) та ін. ; редкол. тому: А. В. Лихолат (відп. ред.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1979. – 390 с.
12. Нариси з історії дипломатії України / [О. І. Галенко, Є. Є. Камінський, М. В. Кірсенко та ін.] ; відп. ред. В. А. Смолій. – Київ : Альтернативи, 2001. – 736 с.
13. Українська РСР на міжнародній арені : Збірник документів і матеріалів, 1971–1975 рр. – Київ : Політвидав України, 1981. – 521 с.
14. Щодо Декларації про проголошення 80-х років другим Десятиріччям роззброєння (витяг з ноти Міністерства закордонних справ Української РСР 3.06.1985 р.) // Українська РСР на міжнародній арені : Збірник документів і матеріалів, 1981–1985 рр. – Київ : Політвидав України, 1988. – С. 77–88.
15. Делегация Украинской ССР на XXXV сессии Генеральной Ассамблеи ООН. Сборник материалов и документов. – Киев : «Наукова думка», 1981. – 325 с.

Надійшла до редколегії 16.10.2014

**БИЛЕНКОВА Ю. С. ВКЛАД ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО ВЕДОМСТВА УССР
В ВОПРОСЫ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЯДЕРНЫХ
ВООРУЖЕНИЙ (1945–1991 ГГ.)**

Рассмотрены шаги, предпринимавшиеся дипломатическим представительством Украинской ССР в Организации Объединенных Наций с целью создания правовых механизмов ограничения и последующего запрета на применение ядерного оружия. Определены последствия дипломатической активности УССР в деле международно-правовой регламентации вопроса.

Ключевые слова: УССР, ООН, ядерное оружие, международное право, сокращение вооружений, мирная инициатива.

**BILENKOVA Y. S. THE CONTRIBUTION OF DIPLOMATIC BODIES OF THE
UKRAINIAN SSR TO THE ISSUE OF INTERNATIONAL-LEGAL RESOLUTION
OF THE PROBLEM OF ATOMIC WEAPON DIMINUTION (1945–1991)**

The detailed description of measures, undertaken by diplomatic agency of Ukrainian SSR in the UN with the purpose of turnover regulation and consistent restriction of application of atomic weapon is given. The results of diplomatic activities of Ukrainian SSR on regimentation of the issue by international law are analyzed.

The problem of control over the nuclear weapon emerged with the first atomic combustion, performed by the US military. The situation when only one of the major forces possessed such powerful weapon lead to constant efforts of its counterparty – USSR to recover the balance, both with technological advance to create own nuclear weapon and diplomatic means to limit the US weaponry. The diplomatic agencies of Ukrainian SSR were deeply involved into international settlement of nuclear regulation. Until the beginning of détente period in the end of 1960th Ukrainian SSR repeatedly used to escalate the need for total liquidation of nuclear weaponry before the UN. Moreover, great contribution was performed through the IAEA, in which Ukrainian SSR held the membership since its establishment.

After first international treaties were signed (e.g. the Treaty banning nuclear weapon test in the atmosphere, in outer space and under water of 1963, the Anti-Ballistic Missile Treaty of 1972), not only the Ukrainian SSR became the participant of such treaties, but also actively promoted its membership through the UN. It has supported all peaceful initiatives of the international community aimed at reduction of atomic weaponry. The constant efforts of Ukrainian SSR made the immeasurable contribution into the establishment of modern framework for international control over nuclear weaponry.

Keywords: Ukrainian SSR, UN, atomic weapon, international law, reduction of weaponry, peaceful initiative.

УДК 342.4

Ю. М. ПЕРЕРВА,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ПРОЦЕДУРНИЙ АСПЕКТ ПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ**

Досліджено процедури прийняття та затвердження Державного бюджету України. Зокрема, визначено стадії процедури та розглянуто їх особливості. Встановлено, що процедура розгляду бюджету у парламенті відрізняється від звичайної процедури розгляду законопроектів. Це стосується чіткої регламентації термінів розгляду та прийняття законопроекту про бюджет. Визначено, що встановлено обмежене коло суб'єктів законодавчої ініціативи та змісту цієї ініціативи. Підкреслено специфічну роль комітетів (комісій) парламенту у процесі попереднього опрацювання законопроекту про бюджет та підготовки його до читань, а також звернуто увагу на особливий характер дебатів у самому парламенті та обмежене коло пропозицій, які виносяться на голосування. Вказано на необхідність прийняття закону про бюджет протягом однієї сесії парламенту.

Ключові слова: процедура прийняття бюджету, бюджетний процес, стадії бюджетного процесу, спеціальні процедури, учасники бюджетного процесу, суб'єкт права подання, законопроект, парламент.